

Gherghina BODA

HORELE ȘI PETRECERILE MOMÂRLANILOR

<https://doi.org/10.52603/rec.2021.29.10>

Rezumat

Horele și petrecerile momârlanilor

Cunoscuți sub denumirea de jieți sau momârlani, această populație localizată în așa-zisa Țară a momârlanilor situată geografic în partea de sud a județului Hunedoara, se distinge prin anumite caracteristici specifice care o individualizează ca una aparte în raport cu ceilalți locuitori ai Văii Jiului. Petrecerea timpului liber și îndeosebi jocurile sau horele prezintă caracteristici ale profilului etnic al momârlanilor, precum și strigăturile (minciunile) din timpul jocului, toate având ca scop relaxarea și voia bună. Printre acestea se numără *Învărtita jienească*, *Stânga*, *Hora mare*, *Hora bănățeană*, *Hațegana*, *Sârba*, *Alunelu*, *Bordeiașul* ș.a., în funcție de localitate. Jocuri prezente la petrecerile jienilor – jocul duminical la cârciumă, țircurile, clăcile, șezătorile, strânsul finilor, frățiile de cruce, botezurile, nunțile, pițărăii, petrecerea crailor, adunarea oilor, nedeile. Petrecerile și jocurile specifice au contribuit și ele, alături de frumusețea, bogăția ornamentală și coloristică și semnificațiile costumului popular, gastronomia, obiceiurile, tradițiile, graiul, literatura populară ș.a. la creionarea profilului etnic al acestei populații. Izolarea în care au trăit până în prima jum. a sec. XX a fost una dintre cauzele care au condus la păstrarea nealterată a caracteristicilor etnice, care le-au conferit originalitatea anumitor obiceiuri și tradiții, unele cu descendențe antice.

Cuvinte-cheie: momârlani, petreceri, hore, timp liber, distracție, voie bună.

Резюме

Хóры и праздники момырлан

Это население, известное как жиець, или момырланы, проживает в так называемой Стране момырлан, географически расположенной в южной части округа Хунедоара и отличается определенными специфическими характеристиками, которые делают его особенным по сравнению с другими жителями долины реки Жиу. Досуг и особенно танцы или хóры имеют характерные этнические черты, присущие момырланам, а также выкрики (юмористические) во время танца, все они направлены на развлечение и проявление доброжелательности. Среди них: *Învărtita jienească*, *Stânga*, *Hora mare*, *Hora bănățeană*, *Hațegana*, *Sârba*, *Alunelu*, *Bordeiașul* и др., в зависимости от местности. Среди танцев, исполняемых на праздниках жителей Жиу можно назвать – воскресный танец в корчме, «клаки», посиделки, сбор крестников, крестное братство, крещения, свадьбы, колядование, «собираание овец», воскресные ярмарки и т. д. Праздники и специфические танцы также способствовали (наряду с красотой, богатым и красочным орнаментом и значением народного костюма, гастрономией, обычаями, традициями, речью, народной литературой и др.) формированию этнической идентичности

этой группы. Обособленность их проживания до первой половины XX в. была одной из причин, которые привели к сохранению неизменных этнических характеристик, специфики, придавшей им своеобразие определенных обычаев и традиций, часть которых идут из древности.

Ключевые слова: момырланы, праздники, хóры, свободное время, развлечение, доброжелательность.

Summary

Folk dances and parties of the *Momârlani* population

Known as *Jieți* or *Momârlani*, this population, located in the so-called Country of the *Momârlani* in the southern part of Hunedoara County, is distinguished by certain specific characteristics that single it out from the other inhabitants of Jiu Valley. Leisure activities, dances or *hore* (Romanian round dances) in particular, have characteristics of the ethnic profile of the *Momârlani*, as well as the humorous/satirical extempore verse chanted during a folk dance (*lies*); they all aim at creating relaxation and good humor. They include *Învărtita jienească*, *Stânga*, *Hora mare*, *Hora bănățeană*, *Hațegana*, *Sârba*, *Alunelu*, *Bordeiașul*, etc., depending on the locality. Dances at the *Jieni's* parties – the Sunday dances at the pub, *țirc* dances, dances at *claca* (voluntary collective work of the peasants usually followed by a party), *șezători* (evening sitting of village women), godchildren gathering, blood brotherhoods, baptisms, weddings, *pițărăii* (carolers on Christmas Eve), the feast of the Magi, the gathering of the sheep, *nedei* (countryside parties held for a week after Easter by the Jiu Valley communities of *Momârlani*). Parties and dances also contributed to shaping the ethnic profile of this population, along with the ornamental and colorful richness and meanings of the traditional costume, gastronomy, customs, traditions, language, folk literature, etc. The isolation in which they lived until the first half of the 20th century was one of the reasons that enabled the preservation of their unaltered ethnic characteristics, of the specificities given by the originality of certain customs and traditions, some of which are of an ancient origin.

Key words: *Momârlani*, parties, *hore*, leisure time, fun, good humor.

Valea Jiului, localizată în partea de sud a județului Hunedoara, mai este cunoscută și sub denumirea de Țara Jiului sau Ținutul momârlanilor, cum le apelează vecinii din Țara Hațegului sau oierii din Mărginimea Sibiului, locuitorilor băștinași spunându-li-se și jieni, în primul rând pentru a-i distinge de alți păstori sau vecini (Gălățan-Jieț 2019: 5). Din punct de vedere geografic, această zonă se prezintă ca o cetate naturală înconjurată la est de munții Parâng, la sud de munții

Vulcan, la nord-est de munții Sebeșului și de munții Retezat la nord-vest, fiind traversată de râul Jiu, ale cărui două brațe se unesc la Bărbătenii de Jos, apele sale trecând printre stâncile pasului Lainici-Surduc în drumul său spre Dunăre (Floca, Șuiaga 1936: 393-394). Locuitorii acestui ținut sunt considerați ca descendenți ai dacilor, multe dintre tradițiile acestora având rădăcini în antichitate, păstrate de-a lungul veacurilor în special datorită izolării în care au trăit până pe la jumătatea secolului al XIX-lea când au început exploatarea sistematică ale cărbunelui, principala bogăție a subsolului zonei, Valea Jiului fiind considerată și principalul bazin carbonifer al țării.

O consecință a exploatărilor miniere a fost și colonizarea cu diverse populații etnice (maghiari, germani, slovaci, polonezi, cehi, bosniaci, croați ș. a.), dar și români, în special moți veniți aici de la minele de aur din Apuseni, precum și specialiști în prelucrarea lemnului din Maramureș, ceea ce a condus la pierderea unor terenuri aflate în proprietatea momârlanilor și a apariției unor resentimente față de aceste populații nou-venite (Lascu 2010: 17). Însă, cu timpul, se observă o deschidere a Ținutului momârlanilor spre orașele nou apărute și un amestec, prin intermediul căsătoriilor mixte, cu străinii așezați în zonă, îndeosebi începând cu a doua jumătate a secolului XX. Prin angrenarea lor în procesul productiv al exploatarea cărbunelui, cu predilecție începând din anul 1960, chiar dacă au mai existat cazuri izolate încă din 1940, de regulă aceștia executau munci la suprafață. Atracția unor salarii destul de consistente, precum și a altor beneficii materiale, a determinat o parte a momârlanilor să intre și în subteran, mai ales în perioada comunistă.

Despre momârlani se știe că, datorită caracteristicilor geografice ale zonei, s-au ocupat în principal cu creșterea animalelor, a oilor în mod special, precum și cu agricultura de subzistență. Referitor la ocupații, Nicolae Deleanu spunea că „Băștinașii momârlani nu cunoșteau altă îndeletnicire decât păstoritul. Arătura nu făceau decât zgâmâind pământul din jurul colibelor de lemn pentru câteva mierțe de alac și mei, pentru câteva fire de păpușoi și doar o mână de legume. În schimb, păstoritul le aducea ceva îmbelșugare de burduf de brânză, putini cu caș și urdă, clăi de lână și bășici cu seu de berbec. Nu puțini dintre ei își umpleau truda cu albinăritul, mierea jiecților fiind vestită până departe. Vânătoare făceau numai cu unelte străbune, folosirea armelor de foc fiind oprită pentru țărani, din porunca împărăției. Chibzuise ea de ce... Mierea, lână și ce le mai prisosea peste îndestularea de brânză aveau căutare la târgurile săptămânale de la Hațeg și Deva, dar grosul îl vindeau mai mult la târgurile de sus, la nedeile de pe plaiurile munților, unde veneau neguțători «din țară», adică din Valahia,

târgoveți care tocmeau marfă multă, chiar pentru țara turcească” (Deleanu 1964: 14-15). În general, viața lor se desfășura în funcție de anotimp, după același tipic ancestral. Însă viața tihnită le-a fost stricată odată cu descoperirea zăcămintelor de cărbune, undeva pe la 1835, după care, prin începerea exploatarea sistematică și dezvoltarea industriei miniere, au început să-și piardă terenurile și pădurile prin expropriere și să le fie strămutate casele (Gălățan-Jieț, Birău 2012: 11).

Dacă păstorii veniți din alte părți i-au denumit jieni pentru a-i departaja de ceilalți, numele de *marmolani* l-au primit de la italienii bellunezi, muncitori forestieri veniți la muncă la deschiderea minelor din Valea Jiului, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, și care i-au asemuit cu ciobanii marmolani din zona muntelui Marmolada din Alpii Dolomiți, denumire preluată de moții din Apuseni și de moldovenii din Iacobeni, care l-au adaptat și transformat în momârlani, în principal pentru că nu înțelegeau limba italiană și pentru că nu pronunțau corect termenul (Gălățan-Jieț, Birău 2012: 27-28). O altă variantă a originii termenului de momârlan este proveniența din cuvântul maghiar *marmadvany*, adică rămășițe sau resturi ale vechilor daci, pe care localnicii l-au pronunțat așa cum l-au înțeles ei (Făgaș 2000: 66). Despre momârlani se spunea că „Sunt oameni harnici, ospitalieri, cu mult bun simț, cu frica lui Dumnezeu și cu o inteligență nativă remarcabilă, dar care nu suportă să fie călcați «pe bățături» sau, conform altei caracterizări, că „umblă numai călări pe cai pitici dar robuști. Nu sunt umili. Ba dimpotrivă, sunt mândri și chipeși, tunși în față cu părul à la Bubicoff, iar pletele la spate atârnă lungi și frumoase ca-n icoanele cu vechi ctitori de biserici. Iar femeile lor sunt o minune de frumusețe! Nici ele nu merg decât călare, și călare bărbătește. Poartă pe cap un fel de maramă, dar imens de mare și de atâtea ori împăturită, încât parcă ar fi o plapumă căzută din cer. Și totuși, chiar, și cele bătrâne, sunt nespuse de frumoase” (Gălățan-Jieț, Birău 2012: 3-4). Dincolo de aceste trăsături, momârlanii se caracterizează și printr-o mare reticență față de străini, datorită în special trecutului istoric: „suficient de ospitalieri cu cine considerau că merită, nu-și destăinuiau ei «dedesubturile vieții lor», neacceptând decât la nevoie și doar temporar intruși, devenind tot mai suspicioși față de străini” (Gălățan-Jieț, Birău 2012: 44). Colectivitatea momârlanilor era foarte atentă la „gura satului” și „țineau la normele morale știute de toată obștea, adică evitau să încalce buna cuviință. Dacă cineva o lua pe de lături, era vorbit de rău de întregul sat. Colectivitatea avea deci rol de supraveghetor al cutumelor buneii cuviințe și aplica corecții, prin vorbe și atitudine, celor ce o apucau pe căi greșite” (Lascu 2010: 105). Deși aceste relatări au fost făcute la începutul secolului XX, încă nu și-au pierdut pe deplin actualitatea.

În pauzele dintre activitățile specifice ocupațiilor tradiționale, momârlanii știau să se bucure de sărbătorile pe care le respectau cu strictețe, ocazii cu care organizau petreceri și jocuri, aceste forme de distracție și destindere însoțind viața omului din cele mai vechi timpuri. În satul tradițional românesc, prin petrecere se înțelegea „o formă de distracție cu muzică acompaniată din fluier, cu joc și voie bună, un mijloc prin care țăranul să uite de truda aspră de zi cu zi, să se descătușeze și să dea frâu liber bunei dispoziții și imaginației” (Gălățan-Jieț 2019: 7). Cele mai cunoscute petreceri ale momârlanilor sunt jocul de duminică la cârciumă, țărcurile, clăcile, șezătorile, strânsul finilor, frățiiile de cruce, botezurile, nunțile, pițărăii, petrecerea crailor, adunarea oilor și, deasupra tuturor, nedeile (Gălățan-Jieț 2019: 9). Strângerea sătenilor duminica la crâșma din sat este un obicei specific multor sate românești. Acolo momârlanii beau, de obicei țuică de prună, și se descătușau prin joc. Importantă rămâne însă strângerea la un loc a acestora din mai multe sate vecine, nevoia de socializare, de extindere a relațiilor, îndeosebi între tineri, aceasta resimțindu-se în mod acut. *Țircurile* erau un fel de petreceri care se organizau într-o casă aleasă dinainte, la un om de vază din sat, din dorința de distracție și de voie bună, se bea țuică de prună cu care fiecare venea de acasă, se juca și se strigau minciuni (strigături); *clăcile*, la care se servea mâncare și băutură, de obicei varză acră (curechi) cu slănină și cârnați afumați de porc sau sarmale și pancove, se țineau de regulă sâmbăta și participau familiile celor care ajutaseră pe timpul zilei la diverse munci; *șezătorile* se țineau în special toamna și iarna, *frățiiile de cruce* erau organizate doar de tinerii și tinerele care se considerau frați sau surori de cruce, *strânsul finilor* era organizat de regulă de nașul care dorea strângerea la un loc a finilor săi în cadrul unei petreceri desfășurate în propria casă, *pițărăii* erau colindătorii din Ajunul Crăciunului, obiceiul fiind de fapt un colind al întregului sat pentru întregul sat deoarece ceata de colindători creștea continuu prin alăturarea celor colindați, *petrecerea crailor* se desfășura în perioada dintre anul Nou și Boboteză, *adunarea sau „socoteala oilor”*, când se calculau cheltuielile cu oile pe perioada transumanței și care se finaliza tot printr-o petrecere (Gălățan-Jieț 2019: 10-11; Lascu 2010: 104-105; Birău 2018: 34). Însă cele mai importante erau *nedeile*. Acestea erau migrante, în funcție de locul de desfășurare, care se schimba nu de puține ori, ele desfășurându-se însă doar în vatra satului sau în munți. Sunt considerate cele mai mari și pitorești sărbători populare câmpenești, renumite prin veșmintele populare tradiționale, prin obiceiurile specifice, prin jocurile și buna dispoziție care antrena toți participanții, tineri, bătrâni și copiii deopotrivă (Lascu 2010: 51).

Despre nedeile momârlanilor a scris și presa vremii, deși sporadic, chiar dacă acestea, prin ineditul, încărcătura tradițională și farmecul deosebit pot fi considerate locuri ale memoriei colective și, de ce nu, în prezent, atracții turistice (Boboc 2011: 216-219). Una dintre nedeile renumite a fost cea din Poiana Miresei, care a constituit și subiectul unei cărți a lui Nicolae Deleanu, și care a dăinuit cam până în anul 1950. Aceasta, de fapt un „târg de două țări, sărbătoare străveche, din vremuri păgâne, nesemnată în călindar, începea la Sânziene și le întrecea pe toate câte se-ntindeau de-a lungul cumpenei apelor, din Dunăre până la Drăgaica Penteleului. Celelalte nedei se țineau în fiecare an, de Sânpietru, de Sântilie, de Sântămărie și de Sânmedru, dar cea de Sânziene se desfășura numai o dată la doi ani, totdeauna în anul cu soț. I se spunea «târg de două țări» pentru că acolo se-ntâlneau țărani munteni dintr-o parte și alta a Carpaților, bogăți sau săraci, olteni boiernași de țară sau nemeși hațegani, ciobani de toate felurile, băcioni stăpâni pe turme multe, neguțatori de vite mari și mici, păcurari meșteri la oi, băcui mărgineni și oieri veniți de-a valma să vândă și să târguiască, să-și îndestuleze casa și punga, să se veselească ori să-și rostuiască fetele” (Deleanu 1964: 14). O altă nedeie extrem de importantă era cea din Duminica Învierii. Înainte de toate, momârlanii dau de pomană morților, fie acasă, fie la mormintele morților familiei, apoi se adună în locul stabilit dinainte de comunitate pentru a-și aduce fiecare contribuția la pomana cea mare, la care participă toți cei prezenți la nedeie, săteni sau orașeni, adică bucate tradiționale (curechi, ciorbă de oaie și păsat de fruct, adică de dulce, dres cu brânză, vin și colaci de grâu) sfințite obligatoriu de un paroh, continuate apoi cu jocurile lor specifice acompaniate de fluierași (Lascu 2010: 53).

La petreceri, fetele și femeile îmbrăcau cele mai frumoase costume populare, făcute în propria gospodărie de mâna lor: „împodobite cu ii de borangic cusute în râuri de arnici negru și fluturi aurii; cu trupul înfășurat în fote dintr-una sau în catrințe din două, colorate în fel și chip la cele «din țară» și negre la momârlance; strânse la mijloc cu cingători înguste de brâuri în patru ițe; la gât cu ghiordane de mărgele, iar bogătanele cu salbe grele de aur împărătesc care înfățișează chipul craiului de la Viena sau pecetea sultanului păgân; cu părul grămădit concii în creștet și învelit în năframe albe, împăturite pe creștet, care se petrec pe sub bărbie și apoi cad până la glezne, nevestele se prind în horele satului lor, dar numai lângă ale lor, între vecini și nemotenii.

Fetele și-au prins părul în cordeluțe colorate și s-au împodobit cu piepteni și spilce așijderea, aduse de sași cu ateliere în Cislădie, care pentru neguțat s-au avântat până pe meleagurile astea. Zglobii, ele ar

trece de la o horă la alta, dar nedeia are o datină anume. Abia mâine încep vânzolelile și cumetriile. Până una-alta, joacă numai cu flăcăii din satele lor. Au avut ele grijă ca, după obiceiul de demult, în zorii primei zile de nedeie să-și spele fața cu rouă și să presare flori de brândușă în ochiurile bahnei făcute de curgerea șipotului din făget, chipurile ca să le aducă noroc de bărbat vrednic și chipeș – mai cu seamă chipeș! Iar de-ăștia li se pare că sunt prinși tot pe la hotarele altor sate...” (Deleanu 1964: 21-22). Dacă relatările sunt privitoare la trecut, prezentul nu se depărtează prea mult de acestea, în sensul păstrării tradițiilor portului popular, al ritualului de desfășurare al nedeilor, al regimului gastronomic, al sfințirii bucatelor, al jocurilor practicate, însă în condițiile restrângerii acestor obiceiuri mai mult la vatra satului.

Nu putem să nu amintim faptul că până în urmă cu 40–50 de ani, în tradiția veche a momârlanilor se găsea obiceiul coaserii de către fetele ajunse la vârsta pubertății a unui costum popular cu care se îmbrăcau la diversele evenimente din viața satului, cum ar fi nunțile, nedeile, clăcile, șezătoarele ș. a., act care reprezenta „un mod de inițiere a tinerei fete în cerințele unei alte etape a vieții” și care simboliza faptul că fata era considerată pregătită pentru viață, că „a fost învățată și cunoaște majoritatea activităților necesare într-o gospodărie țărănească tradițională, cele legate de creșterea animalelor, pregătirea hranei, îngrijirea copiilor (se învăța prin încredințarea îngrijirii surorilor sau fraților mai mici), confecționarea hainelor etc. Felul în care o fată își concepe primul costum popular relevă mai ales *însușirea temeinică a tradiției spirituale strămoșești* și înclinațiile artistice personale, atribute ale sensibilității și purității sufletești” (Birău 2018: 6).

Un prilej deosebit de etalare a minunatelor costume populare erau petrecerile unde se încingeau cele mai săltărețe hore. Conotațiile termenului de *petrecere* ne conduc spre originea ritualică a cântatului din fluier, semnificația de *fel de viață* sau *fel de a trăi* indicând „o anumită conduită ritualică a vieții, pierdută pe parcursul timpului, din care a rămas doar sensul de comuniune în vederea distracției” (Birău 2018: 51).

Dintre jocurile diverse efectuate de momârlani la petrecerile lor, cea mai renumită era *hora „jienească”*. Aceasta, ca toate jocurile momârlănești, se desfășura pe sunetul fluierului, instrumentul arhaic care i-a însoțit pe jieni în toate momentele importante ale vieții lor. Caracteristic cântatului din fluier la momârlani este stilul numit „cu gât” deoarece fluierașul face basul printr-un gălgâit din gât, care dă o anumită sobrietate melodiei și un ton grav, pe care alte instrumente nu reușesc să-l facă (Birău 2018: 42). Floierașii, așa cum le spun momârlanii, de cele mai multe ori erau și compozitori, melodiile lor definindu-i și paten-

tându-le creațiile muzicale și zicătorile care ajungeau să le fie cunoscute și recunoscute de către toți fluierașii, nu numai din satele lor, ci și din vecini, chiar din întreaga Vale a Jiului (Gălățan-Jieț 2019: 23). O altă caracteristică a fluierașilor momârlani este cântatul individual, niciodată în grup, acest fapt făcând dovada „unei ascendențe cultice a cântecului de fluier «cu gât» în străvechiul ritual șamanic de pe teritoriile daco-geților” (Birău 2018: 42).

Cu timpul, în perioada actuală, fluierului i s-au alăturat și alte instrumente muzicale, cum ar fi taragotul, clarinetul, saxofonul sau acordeonul. Toate melodiile de petrecere erau „săltărețe, pline de viață, ritmate, așa încât oricare însoțite de cuvinte, poate deveni oricând un cântec popular de succes” (Gălățan-Jieț 2019: 22).

Învârtita nu este un joc specific numai momârlanilor, ci era dansată în toate satele de oieri din județul Hunedoara, Sibiu, Gorj etc. Este un dans foarte solicitant, care poate dura între 10 și 30 de minute, pornit de către 2–3 flăcăi care tocmeșc un fluieraș pe care îl scot în față, ei urmându-l ținându-se cu mâinile de umeri, după care invită fata preferată la joc, pe versurile strigăturilor către fluieraș: „Floieră de prun uscată/ Ia mai trage-mi mie odată/ Că de când nu mi-ai mai tras/ Ini-muța-n mine o ars”; „Zi-i, da zi-i, măi fluieraș/ Că la vară ți-oi da caș/ Ți-oi da caș și brânză dulce/ De la noi nu te-i mai duce”; „Dragul meu de fluieraș/ Cu tine tot duce-m-aș/ Nu ne trebuie nănaș/ Nici popă să ne cunune/ Numai noi cu vorbe bune” și multe alte strigături (Gălățan-Jieț 2019: 37-38, 54). Se joacă pe perechi, învârtindu-se întâi pe partea dreaptă, se opresc pentru a-și învârti partenera de 3–4 ori pe sub mână, apoi se continuă învârtitul pe partea stângă, până la epuizare. Chiuiturile și strigăturile sau minciunile, denumite așa probabil pentru caracterul lor glumeț, ironic sau satiric, sunt spuse de flăcăii aflați în afara jocului, prinși într-o horă cu partenerele lor, horă în care se retrag și cei care au obosit și care sunt înlocuiți de alții, mai odihniți (Gălățan-Jieț 2019: 39). Există mai multe variante ale jocului.

De remarcat este faptul că femeile nu joacă niciodată între ele, cu excepția nunților la jocul miresei, și nici nu chiuie sau strigă în timpul jocului, acesta fiind exclusiv atributul bărbaților.

„Jieneasca”, prin încărcătura sa spiritual-magică, este considerată, ca și jocul Călușarul, un joc arhaic, „care prin calitatea sa ritualică atestă o ascendență în dansurile ritualurilor șamanice”, o trăsătură cu semnificații magice fiind și udarea fluierului cu țuică înainte de a „zâce” o melodie, zicere receptată ca o comunicare, o „rostire pe cale melodică a unei formule magice integrată în trecut de șamani într-un rit de invocare a spiritelor”, care și astăzi reprezintă o legătură cu strămoșii, care au ascultat aceleași cântece magice (Birău 2018: 39, 50-51).

Un alt joc, *Hora Bătrână*, numită așa după vechimea sa, este denumită de focloriștii mai noi și hora „momârlănească”. Începe cu următorul cântec: „As-ta-i hora horilor/ Fala sărbătorilor/ Bucuria fetelor/ Dragostea feciorilor/ Însemnarea zilelor/ Numărarea lunilor/ Și a săptămânilor/ Cini juca Hora Bătrână/ Tot anu-i cu voie bună/ Cine hora n-o juca/ Tot anu-i cu voie rea” (Făgaș 2000: 220). Se joacă spre dreapta, un băiat fiind urmat obligatoriu de o fată și tot așa, până intră în joc toate perechile, apoi se închide hora. Jocul constă în trei bătăi pe loc cu piciorul drept, trei cu stângul, o singură bătaie cu piciorul drept aruncat în față după care hora avansează, apoi un pas cu piciorul stâng în spatele celui drept, repetându-se toate aceste figuri până ce hora execută o rotație completă, moment în care perechea din frunte se desprinde și trece în mijloc unde se învârtă o dată spre stânga, apoi spre dreapta, trece la loc și este urmată de perechea următoare, și tot așa până la ultima, hora încheindu-se cu o strigătură a celui din frunte care cheamă jucătorii într-o învârtită generală, care semnifică și încheierea jocului (Făgaș 2000: 220).

Asemeni Călușarului, și Hora Bătrână este interpretată la origini a avea semnificațiile unui calendar. În favoarea acestui argument ar sta faptul că la începutul secolului XX, hora se juca numai cu 30 de perechi, care ar reprezenta „cele 30 de zile ale lunii. Băiatul și fata care se învârtesc ar însemna soarele și luna, ziua și noaptea, care se succed neîntrerupt. Înviertirea perechii o dată spre dreapta, o dată spre stânga ar însemna că o jumătate de an zilele sunt mai lungi ca nopțile și o jumătate de an nopțile sunt mai lungi. Cele șapte bătăi ar însemna cele șapte zile ale săptămânii, dintre care șase bătăi uniforme ar însemna cele șase zile lucrătoare, iar a șaptea bătaie deosebită ziua de repaus Duminică <... >, cele 12 luni ale anului ar fi fost marcate de cele 12 înviertiri pe care le făceau toate cele 30 perechi de jucători după o strigătură a celui ce conduce jocul: Luați-o feciori pe-nvârtite/ Că hora-i pe isprăvite/ Și să vă învârtiți feciori/ De douăsprezece ori” (Făgaș 2000: 221).

Alături de cele două hore, momârlanii mai jucau și altele, cum ar fi Sârba, Hora hațegană, Stânga, Hora mare, Hora bănățeană, Alunelu, Bordeiașul ș.a., toate foarte vesele și ritmate, cu figuri care implicau o bună condiție fizică, dată de munca brută pe care o desfășurau zi de zi.

Concluzii

Valea Jiului, zonă extrem de pitorească a județului Hunedoara, este renumită atât prin frumusețea munților, cât și prin diversitatea floristică și faunistică, dar și prin bogățiile subsolului, aceasta apare ca fiind locuită încă din Paleolitic, dovadă descoperirile arheologice făcute de-a lungul timpului. Momârlanii Hunedoarei, veche populație cu rădăcini spirituale

în civilizația strămoșilor daci, s-au impus în zonă ca populație băștinașă, cu vechi tradiții și obiceiuri, care s-au departajat net de vecinii lor sau de străinii așezați aici odată cu începerea exploatarea cărbunelui în sec. al XIX-lea.

Petrecerile și jocurile specifice au contribuit și ele, alături de frumusețea, bogăția ornamentală și coloristică și semnificațiile costumului popular, gastronomia, obiceiurile, tradițiile, graiul, literatura populară ș. a. la creionarea profilului etnic al acestei populații. Izolarea în care au trăit până în prima jumătate a secolului XX a fost una dintre cauzele care au condus la păstrarea nealterată a caracteristicilor etnice, a specificităților care le-au conferit originalitatea anumitor obiceiuri și tradiții, unele cu descendențe antice. Jocul și petrecerea au constituit și la momârlanii hunedoreni o supapă de evacuare a greutăților vieții cotidiene, un spațiu al descătușării fizice și psihice, al diseminării creațiilor personale originale, al socializării și relaționării, al experiențelor comunitare comune.

Din nefericire, inițial odată cu industrializarea masivă a Văii Jiului, cu atragerea lor în circuitul economic, apoi, după Revoluția Română, cu decăderea economică a zonei prin închiderea multor mine, cu renunțarea la unele meserii tradiționale, cu migrarea unei părți a locuitorilor, în special tineri, spre zonele urbane, apoi în alte țări, se constată o degradare, ba chiar renunțarea la unele tradiții și obiceiuri care i-au individualizat de-a lungul timpului. Doar curiozitatea științifică a unor specialiști și dorința de consemnare istorică a unor fii de momârlani ai acestei vechi civilizații rurale o mai salvează de la uitare și perimare. Ca în multe alte părți ale țării, există pericolul real de disoluție a unor vechi tradiții sau de convertire a lor prin introducerea unor elemente de noutate care le afectează grav originalitatea, a se vedea de exemplu transformările survenite în estetica, materialele sau ornamentica costumelor populare.

Într-o lume globalizată, în care remarcăm tendința de ștergere a granițelor naționale, de o anumită uniformizare, trebuie totuși să încercăm salvarea unor elemente etnice care constituie apanajul veridicității naționale deoarece ele reprezintă rădăcinile poporului care viețuiește într-un anumit teritoriu, europenizarea sau globalizarea ne însemnând dizolvarea caracteristicilor naționale, ci păstrarea acestora, pe cât posibil în varianta lor originală deoarece trebuie să existe unitate în diversitate și diversitate în unitate.

Referințe bibliografice

- Birău P. I. De la cercetarea etnografică afectivă la expresia artistică. București: Codex Aureus, 2018. 187 p.
- Boboc M. Pribegii turistice în Valea Jiului. Craiova: MJM, 2011. 364 p.

Deleanu N. Nedeia din Poiana Miresei. București: Editura pentru Literatură, 1964. 520 p.

Făgaș P. G. Localitatea Uricani din Valea Jiului – vatră de trăire românească. Petroșani: Matinal, 2000. 319 p.

Floca O., Șuiaga V. Ghidul județului Hunedoara. Deva: s. n., 1936. 300 p.

Gălățan-Jieț D. Petrecherile jienilor momârlani. Tg. Jiu: Măiastra, 2019. 155 p.

Gălățan-Jieț D., Birău P. Cine sunt momârlani? Tg. Jiu: Măiastra, 2012. 72 p.

Gălățan-Jieț D., Birău P. Din lumea momârlanilor. Petrila: Confluente, 2009. 187 p.

Lascu I. Satul de la capătul vremii. Schițe antropologice. Craiova: MJM, 2010. 250 p.

Gherghina Boda (Deva, România). Doctor habilitat în istorie. Cercetător științific, gr. I, Muzeul Civilizației Dacice și Române Deva / Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș.

Гергина Бода (Дева, Румыния). Доктор хабилитат истории. Научный сотрудник, I ст., Музей дакийско-римской цивилизации / Университет медицины, фармации, науки и технологий им. Георге Емила Паладе, Тыргу Муреш.

Gherghina Boda (Deva, Romania). PhD in History. Scientific Researcher I, habilitat, Deva Museum of Dacian and Roman Civilisation / University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade” in Targu Mures.

E-mail: ginaboda15@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2736-1810>